

Харченко В.Б.

*Харківський національний
університет внутрішніх
справ, завідувач кафедри
кримінально-правових
дисциплін факультету № 6,
доктор юридичних наук,
професор*

Kharchenko V.B.

*Kharkiv National University
of Internal Affairs, Head of the
Department of Criminal Law
Disciplines, Faculty No. 6,
Doctor of Law, Professor*

ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ОЦІНКА РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 92 Конституції, Закон України «Про основи національної безпеки» [8] визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Вказаний нормативний акт визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Таким чином, безпека втілює у собі всі сфери різних галузей життєдіяльності й розвитку людини, суспільства і держави та визначає їх захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз. Місце, роль та пріоритет кожного із елементів національної безпеки визначаються обставинами, що реально складаються у певний період часу. Національна безпека будь-якої держави являє собою системну категорію права, політичної економії та політології, що тісно пов'язана з категоріями економічної незалежності та економічного суверенітету. З свого боку, економічна безпека держави являє собою стан рівноваги і соціально-орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики [4].

Саме показники економічної безпеки держави відображають причинно-наслідковий зв'язок між економічною могутністю країни, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою, які натеper немож-

ливо уявити без утвердження інноваційної моделі розвитку, створення і використання різноманітних об'єктів права інтелектуальної власності. Найбільш запитаним об'єктом права інтелектуальної власності, без якого не можна уявити сталий розвиток нашого суспільства та національної економіки, є програмне забезпечення. Тому у всьому світі робляться акценти захисту національної безпеки в цілому та економічної безпеки держави зокрема від кіберзлочинності. Ще Барак Обама, перебуваючи на посаді Президента США, доручив Національному інституту стандартів і технологій (National Institute of Standards and Technology, NIST) розробити стратегію та шляхи захисту інфраструктури від несанкціонованого втручання. Зазначалося, що посилення кіберзахисту спрямоване на покращення інформаційної взаємодії між урядом та промисловими структурами, апгрейд систем кібербезпеки, а також захисту інфраструктури країни [1].

Подальший розвиток ситуації у кіберпросторі засвідчив обґрунтованість таких побоювань. У третьому абзаці обвинувального висновку спеціального прокурора Роберта Мюллера, оприлюдненого 16 лютого поточного року, висунуто формальні звинувачення 13 російським громадянам і 3 організаціям, які: «... свідомо і навмисно увійшли в змову... з метою втручання в політичний і виборчий процес США, включно з президентськими виборами 2016 року» [5].

У штаб-квартирі Європолу також відкрито Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю. Нова структура зосередила свою роботу на виявленні незаконної он-лайн діяльності, відбитті атак на електронні банківські системи, боротьбі із злочинами, що посягають на інфраструктуру та інформаційну систему в країнах ЄС [3]. Зазначене питання є настільки важливим для економічної безпеки найбільш розвинених країн світу, що у доповіді Пентагону вказується на рішучість США застосовувати військову силу для боротьби з кібернетичними загрозами національним інтересам у різних сферах, і перш за все – в галузі економічної безпеки [9].

В Україні у 2005 році між Міністерством освіти і науки України та компанією «Microsoft Ireland Operations Limited» був укладений договір про легалізацію комп'ютерних програм виробництва компанії «Microsoft» у всіх органах державної влади [2]. Згідно з п. 4 додатку 1 до цього договору, обсяги закупівель лише протягом 2005–2007 років визначалися на рівні 120 тисяч примірників комп'ютерної програми «Windows XP Professional Upgrade (Ukrainian LIP) GOVT» та 120 тисяч примірників комп'ютерної програми «Microsoft Office 2003 Win32 Ukrainian Standard GOVT» щороку. Виходячи з п'ятирічного терміну дії зазначеного догово-

ру (до 1 січня 2010 року), прогноз обсягів закупівель зазначених програмних продуктів складав 600 тис. примірників за ціною 280 дол. США за один комплект (ОС + офісний пакет), що становить 168 млн. дол. США. Відповідні домовленості між керівництвом компанії «Microsoft» та Урядом України мають місце і на сьогодні.

Окремо слід наголосити, що зазначені витрати з державного бюджету жодним чином не вирішували проблеми забезпечення ліцензійними комп'ютерними програмами. По-перше, вказаних вище двох програмних продуктів недостатньо для повноцінної роботи будь-якого комп'ютера. По-друге, через незначний термін ефективного використання комп'ютерної програми (3–4 роки), на момент закінчення строку договору вже встановлені програмні продукти потребуватимуть заміни на нові версії. І так до нескінченності, що і підтвердило керівництво держави у 2017 році. Уряди інших країн вирішують аналогічні проблеми створюючи власний інтелектуальний продукт, що дозволяє не тільки розв'язати питання на дострокову перспективу, а й залучати до створення об'єктів права інтелектуальної власності вітчизняних фахівців. Світовий досвід вказує, що оптимальним шляхом є надання різного роду податкових пільг відповідним ІТ підприємствам та їх інвесторам, суб'єктам малого бізнесу, пільгового кредитування за рахунок коштів, передбачених спеціальними державними програмами.

Саме тому прийняття Закону України «Про державну підтримку індустрії програмної продукції» [7] було спрямоване на формування в нашій державі сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції України, утворення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України. Зазначене набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що на думку віце-президента незалежної дослідницької компанії FORRESTER (Нідерланди) Ендрю Паркера у Білорусі, Росії та Україні є гарні шанси збільшити свою присутність на європейському ринку програмного забезпечення [10]. Але, безумовно, така економічна політика нашої держави, спрямована на захист національної безпеки та національних інтересів України, не могла залишитися поза увагою та реагуванням з боку транснаціональних корпорацій, що сьогодні утримують монопольне становище на ринку програмного забезпечення.

Міжнародний Альянс Інтелектуальної Власності вказав на надзвичайно високий рівень «цифрового та фізичного піратства» та запропону-

вав закріпити за Україною статут «Priority Foreign Country», який визначатиме що країна офіційно стане «піратом № 1» у світі [6]. Разом з тим, International Intellectual Property Alliance (ИПА) є громадським об'єднанням (приватною коаліцією), заснованою у 1984 році з метою лобіювання власних інтересів в уряді США та забезпечення захисту об'єктів, охоронюваних авторським правом цієї країни, в своїх економічних інтересах. На сьогодні ця організація об'єднує понад 1900 американських компаній, що виробляють та поширюють об'єкти авторське право, і в першу чергу, ділове та розважальне програмне забезпечення. Одночасно, корпорація Microsoft заявила, що готова надати Україні суттєві знижки щодо щорічної підписки на використання її програмних продуктів, яка обійдеться нашій державі «всього» у 100 млн. грн. Якщо ж корпорація звернеться до міжнародних судів з приводу порушення її прав, мова йтиме, як мінімум, про 1 млрд. грн. [11].

Безумовно, Указ Президента України № 133/2017 про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» певним чином вирішив питання залежності національної безпеки України від програмного забезпечення та інтернет-ресурсів Російської Федерації. Водночас, саме питання державної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури, пов'язане з використанням об'єктів права інтелектуальної власності інших держав, жодним чином не було вирішено. За роки незалежності в Україні не було створено ані власного програмного забезпечення, що забезпечує діяльність об'єктів критичної інфраструктури, ані власних антивірусних програм, які б мали таку саме мету, ані хоча б якої національної соціальної мережі, яка б могла використовуватися з метою забезпечення національної безпеки від втручання іноземних держав.

Наостанок, замість класичних висновків або пропозицій наприкінці доповіді, виникає бажання задати питання: «Що буде з Україною, якщо завтра з ранку жоден з комп'ютерів, обладнаних програмним забезпеченням іноземного походження, відмовиться працювати?». Фахівці-програмісти такого сценарію подальшого розвитку протистояння щодо об'єктів авторського права не виключають.

1. Барак Обама доручив розробити стандарти кібербезпеки // URL : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/15261> (дата звернення: 17.04.2018).
2. Договір між МОН України та компанією «Microsoft Ireland Operations Limited» від 1 трав. 2005 р. // База даних «Законодавство Укра-

- їни»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_216 (дата звернення: 15.04.2018).
3. Європу вирішили захистити від хакерів // Online Експрес : URL: <http://www.expres.ua/video/2013/01/10/80228> (дата звернення: 15.04.2018).
 4. Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси : реалізація і захист URL: http://nat.kiev.ua/ape/n_01_1-2/yermosh.htm (дата звернення: 17.04.2018).
 5. Докази втручання Росії у вибори президента США. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29048425.html> (дата звернення: 15.04.2018).
 6. Правообладатели объявляют Украину «пиратом №1» в мире // ИАП «КОММЕНТАРИИ» : URL: <http://comments.ua/ht/386840-pravoobladateli-obyavlyayut-ukrainu.html> (дата звернення: 17.04.2018).
 7. Про державну підтримку індустрії програмної продукції : Закон України від 16 жовт. 2012 р. № 5450-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 85. – Ст. 3448.
 8. Про основи національної безпеки : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
 9. США оставляют за собой право применять военную силу для борьбы с кибер-атаками // «ZN,UA» : URL: http://zn.ua/TECHNOLOGIES/ssh_ostavlyayut_za_soboy_pravo_primenyat_voennuyu_silu_dlya_borby_s_kiber-atakami.html (дата звернення: 12.04.2018).
 10. У Беларусі, Росії та Україні є шанси // Журнал «Інтелектуальна власність» : URL: <http://www.intelvas.com.ua/2011-05-20-15-22-05/11279> (дата звернення: 10.04.2018).
 11. Україну потянут в суды за «пиратство» // ИАП «КОММЕНТАРИИ» : URL: <http://comments.ua/ht/378269-ukrainu-potyanut-sudi.html> (дата звернення: 11.04.2018).

Харченко В.Б. Об'єкти права інтелектуальної власності як об'єкти критичної інфраструктури: оцінка ризиків і загроз

Безпека втілює у собі всі сфери різних галузей життєдіяльності й розвитку людини, суспільства і держави та визначає їх захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз. Місце, роль та пріоритет кожного із елементів національної безпеки визначаються обставинами, що реально складаються у певний період часу. Національна безпека будь-якої держави являє собою системну категорію права, політичної економії та політології, що тісно пов'язана з категоріями економічної незалежності та економічного суверенітету. З свого боку, економічна безпека держави являє собою стан рівноваги і соціально-орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики.

Саме питання державної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури, пов'язане з використанням об'єктів права інтелектуальної власності інших держав, жодним чином не було вирішено. За роки незалежності в Україні не було створено ані власного програмного забезпечення, що забезпечує діяльність об'єктів критичної інфраструктури, ані власних антивірусних програм, які б мали таку саме мету, ані хоча б якої національної соціальної мережі, яка б могла використовуватися з метою забезпечення національної безпеки від втручання іноземних держав.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкт критичної інфраструктури
Kharchenko V.B. Objects of intellectual property rights as objects of critical infrastructure: assessment of risks and threats

Security embodies all spheres of various fields of life and development of man, society and the state and defines their security from internal and external threats. The place, role and priority of each of the elements of national security are determined by circumstances that actually form in a certain period of time. The national security of any state is a systemic category of law, political economy and political science, which is closely linked to the categories of economic independence and economic sovereignty. For its part, the economic security of the state is a state of equilibrium and socially oriented development of the national economic system, which is achieved by the implementation of a set of forms and methods of economic policy.

It is a matter of the state system of protection of objects of critical infrastructure, connected with the use of objects of intellectual property rights of other states, in any way it was not resolved. During the years of independence, Ukraine has not created any own software that protects the critical infrastructure objects or its own antivirus programs that would have the same purpose or at least a national social network that could be used to safeguard the national security from interference by foreign states.

Keywords: intellectual property, object of critical infrastructure